

МАКЕДОНСКО СОНЦЕ

ЕКСКЛУЗИВЕН ФЕЉТОН

ОД АНТИЧКА ДО СОВРЕМЕНА МАКЕДОНСКА ИСТОРИЈА

Подготвила: Жаклина Митевска во соработка со проф. д-р Ванче Стојчев

По поразот во битката кај Пидна (јуни 186 г.пр.н.е.) римскиот војсководец Паул, во согласност со тогашната римска политика за Истокот, во име на римскиот народ и Сенатот, на Македонците им "подарил" слобода, а десетте легати испратени од Сенатот требало да ги утврдат законите и данокот. Со оглед на тоа дека Римјаните презеле мерки против военото и економското обновување на Македонија, подарената слобода всушност била воведување римски протекторат врз неа, но без воена окупација. Овој протекторат на Македонија ѝ бил даден затоа што не постоеле услови за приклучување на новоосвоените територии кон римската држава. Римјаните вовеле годишен данок од 100 таланти; пренесување на македонското кралско богатство во Рим (по ова жителите на Рим биле ослободени од плаќање данок); забрана за користење на рудниците за злато и сребро (отворени од Римјаните во 158 г.пр.н.е.), "доброволно" заминување (закана со смрт) на угледните Македонци со машки деца постари од 15 години и др. За Македонците најтешко било делењето на Македонија на четири дела, со забрана за меѓусебна трговија и женење. Во 167 г.пр.н.е. на последниот

постојано се зголемувало. Дваесет години по поразот на Персеј и по поделбата на Македонија, Македонците кренале востание под водство на Андриск, кој се претставувал како Филип, син на Персеј. Лажниот Филип Андриск бил наемник во војската на Деметриј I (Сирија). Војниците барале од Деметриј да го врати лажниот Филип на македонскиот престол или да абдицира во негова корист. Деметриј, кога видел дека настаните можат да добијат неконтролиран тек, го затворил лажниот Филип, а потоа им го предал на Римјаните. Римскиот Сенат му дозволил да се движи само во два града во Италија. Меѓутоа, во 150 г.пр.н.е. лажниот Филип успеал да побегне во Милет, од каде отишол кај тракискиот крал Терес, женет за сестрата на Персеј, со кого во 149 г.пр.н.е. заедно нападнале некои римски единици во Македонија, но биле одбиени. Летото 149 г.пр.н.е. лажниот Филип добил помош од тракискиот крал и повторно влегол во Македонија, при што македонското население го дочекало воодушевено и во поголем број му се придружило. Со нив лажниот Филип ја победил римската војска кај Одомантика, близу реката Струма, а потоа во Пела се прогласил за крал. Во 148 г.пр.н.е. војската на лажниот Филип победила уште една римска легија, а во таа

битка загинал и римскиот петор. По тој пораз Римјаните испратиле нови сили во Македонија, предводени од Метел, кој со помош на пергамскиот крал Атал II успеал да ги победи силите на лажниот Филип, кој побегнал во Тракија, каде што собрал нова војска. Лажниот Филип бил предаден од тракиските донести и во синцири однесен во Рим, каде што во 146 г.пр.н.е. Метел прославил триумф. По задушувањето на востанието на лажниот Филип (Pseudo-Philippos), Македонците ја изгубиле и внатрешната самостојност и во 148 г.пр.н.е. Македонија добила статус на римска провинција, прва римска провинција на Балканскиот Полуостров. По неуспешниот обид за ослободување од римскиот протекторат, станала главна воена база за римските освојувања на север кон Трибалите и Мезите и на исток кон Тракијците. Поради таквото воено стратегиско значење, Римјаните во 40-тите години од II век ја преуредиле и ја доградиле прастарата трговска и културна сообраќајница и според раководителот на работите Егнатиус била наречена Виа Игнатија. На тој начин Македонија, покрај военото, го зголемила и своето економско и културно значење за римската држава. По завладувањето на Рим со Македонија, таа како и целиот Балкан станала дел од Римската

РИМСКИ ПРОТЕКТОРАТ ВРЗ МАКЕДОНИЈА

состанок на видните Македонци во Амфипол, Емилиј Паул им ги соопштил поделбата и другите мерки. Поделбата на Македонија била извршена во следните граници: првиот дел ја зафаќал територијата меѓу реките Струма и Места, на север до границата со Тракија, а на југ до Егејското Море. На оваа територија била додадена Бисалтија, која се наоѓала западно од Струма. Главен град на овој дел бил Амфипол. Вториот дел го зафаќал просторот меѓу реките Аксиј (Вардар) и Струма, со исклучок на Бисалтија. Во негов состав влегувала и Пајонија, која се наоѓала источно од Вардар. Главен град бил Тесалонике (Солун). Третиот дел го зафаќал просторот меѓу реките Аксиј и Пенеј. Северна граница на овој дел била планината Бермион, а главен град Пела. Четвртиот дел го сочинувале териториите на поранешните области Еордаја, Линкестида и Пелагонија. Центарот бил во Пелагонија. Незадоволството на Македонците под римска власт

Римјаните вовеле годишен данок од 100 таланти; пренесување на македонското кралско богатство во Рим (по ова жителите на Рим биле ослободени од плаќање данок); забрана за користење на рудниците за злато и сребро (отворени од Римјаните во 158 г.пр.н.е.), "доброволно" заминување (закана со смрт) на угледните Македонци со машки деца постари од 15 години и друго. За Македонците најтешко било делењето на Македонија на четири дела, со забрана за меѓусебна трговија и женење.

Со поделбата на Римската империја на Источно и на Западно римско царство, Македонија влегла во состав на Источното римско царство, односно Византија.

империја. Со поделбата на Римската империја на Источно и на Западно римско царство Македонија влегла во состав на Источното римско царство, односно Византија. Во IV и VI век се интензивирале доселувањата во Македонија. Настанало мешање меѓу античкото македонско и новодоселеното население и се формирал македонски народ во средниот век. Како први политички творби се појавиле склавиниите. Но, сè до Самуил во Македонија не била формирана држава. Во средниот век, прв македонски војсководец бил Методиј, крстено име му било Михаил, роден во Солун. Методиј, како постар син на солунскиот друнгар Лав, според византиски обичаи, бил одреден да го следи животниот пат на татко му, кој бил командант на поморските сили во Солунската тема. Неговиот помал брат Константин (Кирил) бил насочен кон научна кариера. Своите воени подвизи Методиј најверојатно ги покажал на боиштата во

североисточна Македонија, во борбата меѓу Византијците и Бугарите. Во прилог на тоа се и вестите од т.н. "Вистинска повест за Кирил и Методиј", од кои се дознава дека Методиј уште во времето на императорот Теофил "станал познат во царскиот двор" во Цариград со неговите воени подвизи. Затоа Теофил го повикал во Цариград од каде што по извесно задржување го испратил да дејствува "како војсководец во пределите кои се граничеле со бугарскиот народ", за таму да формира кнежевство и да ја штити Византија од бугарските напади. Со тоа кнежевство Методиј управувал 10 години и тоа 45-55 година на IX век. Воените подвизи на Методиј особено дошле до израз во време на владеењето на императорот Михаил III, кога тој како малолетен владеец со помош на регенти. Тогаш Методиј бил удостоен со војводски чин, а потоа назначен за управител на кнежевството. Во врска со тоа во Методиевото

панонско житие пишува: "Најпосле кога царот дозна за неговата бистрина, му даде да управува кнежевство, како да предвидуваше, би рекол јас, дека ќе го испрати за учител на Словените и прв архиепископ, за да ги изучи сите обичаи и по малку да навикне на нив". Овие вести ги потврдил и авторот на Методиевото проложно житие кога истакнал дека "Царот го имаше секогаш пред себе и кога беше на 20 години го постави за кнез на Словените". Досега со сигурност не се утврдени границите на Методиевото кнежевство. Според различни податоци тоа се протега во Струмјанската склавинија, во други се наведува дека било на територијата на Тесалија, во Солунската тема, во Епир или во областа Витинија во Мала Азија. Засега најточни се податоците дека Методиевото кнежевство ги опфаќало струмичко-брегалничките краишта, кои биле тесно поврзани со Солун и кои му служеле како одбранбен појас. Веројатно неговата военоуправна област т.е. тема имала повеќе области, со оглед на тоа дека темите по хиерархија биле составени од друнгеријати, а тие од капетании, клисурии, дукати и архонтии. Поради тоа, можно е да управувал и со некоја архонтија и во Мала Азија. Методиј својата десетгодишна военоуправувачка дејност ја вршел меѓу Струмјаните и ја почнал кога имал 20 години. Методиј е роден во 825 година и не бил многу постар од братот Константин. Се спомнува дека во периодот на владеењето со Струмјаните, Методиј создал и свое семејство, бидејќи при заминувањето од кнежевството оставил жена и деца. Методиј бил поставен за воен управник на Струмјанското кнежевство, со цел воено да ги организира Струмјаните за одбрана од агресивните Бугари. Покрај военото организирање и одбраната од Бугарите, Методијева мисија имала задача да ги привлече Словените кон Византија. Тие немале мотиви да се борат за интересите на Византија. Поради тие причини Методиј се соочил со низок морал, недисциплина и немотивираност кај словенската војска. Сè тоа го натерало сестрано изградениот и проверен војсководец Методиј да состави и да донесе закон со кој би ја отстранил недисциплината кај словенската војска. Преку овој закон требало на војската да ѝ се наметне византиската црковна-политичка идеологија, според која византискиот император по Божја волја стои на чело на целиот христијански свет, а потоа да се засилат и материјалните интереси кај војската. Така се дошло до идеја Методиј како кнез да го создаде т.н. "Закон суднии лјудем". Тој, пред сè, бил наменет за одржување на дисциплината кај нерегуларната словенска војска, поради што С. Троицки го нарекол "Воен судбеник". Тој закон бил напишан на словенски јазик

со грчки букви, поради што, според Троицки, претставува не само прв судбеник, туку и првенец во севкупната словенска литература. Во исто време со овој закон Методиј ги регулирал односите во војската. Всушност, владејќи со словенското кнежевство на територијата на Македонија, тој формирал македонска војска и сите односи во неа ги регулирал со Закон. Според тоа, Воениот законик претставува прв правен акт, со кој била формирана првата регуларна македонска војска. Таа новоформирана македонска војска имала задача да го спречи навлегувањето на бугарската војска во Солун. Во тоа време византиската војска била ангажирана на исток во војни со персиската војска. Покрај прашањата од воен аспект, Законот регулирал и проблеми од областа на црквата. Така, и дисциплината во војската се регулирала со помош на црквата. Со тој Законик Методиј предвидувал и покрстување на Струмјаните кои сè уште не биле христијанизирани. Се предвидувале остри санкции за оние кои нема да се покрстат. Со тоа се зголемувал авторитетот на христијанската црква, а преку неа на Словените им се наметнувала византиската црковна политичка идеологија и најстрого ја казнувал недисциплината кај нерегуларната војска. Тој, со цел да ги спречи самоволијата и да го засили борбениот морал, една глава во Законот посветил на распределбата на "пленот" освоено во борба. Пропорционално со делот на учесниците во борбата се определувал и делот за оние кои останале во логорот. Тоа значи дека соодветен дел би добиле и ранетите, инвалидите и сите кои придонеле во победата. Меѓутоа, и покрај сестраното ангажирање и сите мерки кои ги преземал, Методиј не успеал да ги зацврсти византиските позиции во кнежевството. Главна причина за тоа биле зачестените бугарски освојувачки походи. Од друга страна, тоа било основен мотив византискиот император да го испрати на просветителска и мисионерска работа меѓу Струмјаните и Константин, помалиот брат на Методиј, со цел заедно да ја зацврстат византиската власт и да ја отстранат бугарската опасност. Својата мисионерска дејност Константин Филозоф, главно, ја извршувал меѓу Словените по текот на реката Брегалница во средината на IX век. Оттука таа негова прва државна дејност во науката е наречена Брегалничка мисија. За време на извршувањето на Брегалничката мисија Константин Филозоф, со помош на Методиј, во 855 година ја создал првата азбука - глаголицата. Без оглед на сестраното воено, дипломатско, црковно и културно ангажирање на браќата Методиј и Кирил и ангажирањето на византиската власт, Бугарите сепак успеале да ја завладеат територијата на Методијево кнежевство уште во 50-тите години на IX век. Во тоа

време со Бугарите владеел кнезот Борис (852-889). Неговиот период на владеење бил исполнет со крвави и беспопштедни судири меѓу Бугарија и Византија и со чести промени на бугарската и на византиската власт. Освојувањата на царот Борис во североисточна Македонија биле олеснети и поради зафатеноста на Византија во борбите со Арабите во Мала Азија и во Египет, како и со зачестените внатрешни судири во борбата за власт. Во таква состојба, кон крајот на 855 година, Методиј го напуштил своето кнежевство и се повлекол на планината Олимп во Мала Азија, каде се замонашил. Основна причина за Методијево напуштање на Македонија било бугарското завладување со нејзините територии. Од истите причини Македонија ја напуштил и Константин Филозоф во 855 година и се вратил во Цариград. Во 862 година, моравскиот кнез Ростислав упатил молба до византискиот император Михаил III да му испрати два мисионера, а браќата Кирил и Методиј прифатиле и ја извршиле и таа должност. По освојувањето на Методијево кнежевство Борис ги освоил Охридската и Деволската област, со што голем дел од Македонија ставил под своја власт. По неговата смрт во Бугарија на власт дошол Симеон (893-927), кој успеал да завладее речиси со цела Македонија. За време на неговото владеење границата меѓу Бугарија и Византија минувала на 20 километри северно од Солун. По смртта на Симеон во 927 година запреле бугарските освојувања во Македонија, бидејќи новиот бугарски владетел Петар (927-969) склучил мир со Византија, задржувајќи ги притоа сите освоени македонски области. Византија била принудена официјално да ги признае сите бугарски освојувања во Македонија, а Петар за цар на "Бугарите" во Македонија. Потоа територијата на Македонија била поделена на неколку воено-административни единици - комитати. На нивно чело се наоѓале управници - комити, кои во свои раце ја имале цивилната и воената власт. Тие му биле потчинети на бугарскиот владар. Комитатите имале и други органи, послушани и извршни, кои вршеле воени и цивилни должности и кои ја спроведувале бугарската власт во Македонија. Еден таков комитат станал и брсјачкиот кнез Никола. По навлегувањето на Бугарите во Македонија положбата на населението станала многу тешка. Склавиниите кои паднале под бугарска власт биле во неизвесна состојба. Другото население морало да ѝ се потчини на византиската власт. Меѓутоа, и покрај тоа што под бугарска и византиска власт македонските склавинии ја изгубиле независноста, тие сепак задржале извесни елементи на самостојност, бидејќи повеќе ги почитувале своите племенски старешини отколку туѓата власт. Благодарение

на зачуваната племенска самоуправа, синовите на комитот Никола, комитопулите Давид, Мојсеј, Арон и Самуил можеле да кренат едноподруго две востанија и да ја урнат бугарската и византиската власт во Македонија и да создадат нова моќна македонска држава на Балканот, односно Самуиловото царство. Македонското население обединето во склавинии како кнежевства успеало до средината на IX век да се одржи и да зачува извесна самостојност. Кнежевствата официјално престанале да постојат откако Византија во Македонија формирала нови административно-територијални единици - теми. Официјалното заедничко име за сите жители на Византија било името Ромеи. Меѓутоа, стремешот на македонскиот народ за самоуправа бил спротивен од интересите на империјата. Со создавањето на темите се создало двозначење во однос на името Македонија. Некои автори под тоа име ја подразбирале византиската тема Македонија, чии граници ги поставиле во областа на Западна Тракија и на североисточна Македонија, а други го разбирале класичното историско етничко географско име Македонија. Комитопулите Давид, Мојсеј, Арон и Самуил поттикнале две востанија, во 969 и во 976 година. Во "Историјата" на Јован Скилица, што се смета за најдобар извор од тој период, се наведува дека комитопулите воделе две востанија, во 969 г. против Борис и Роман, синови на бугарскиот владар Петар и во 976 година против Византија. Самуил (976-1014) бил мирољубив, но енергичен човек. Додека византиската војска се занимавала со борбите на исток, тој го освоил целиот запад и не само Македонија, туку и Тракија, околината на Солун, Тесалија, Грција и Пелопонез, покорил многу тврдини, а главна меѓу нив била Лариса, чие население го преселил во внатрешноста на Бугарија. Моштите на Свети Ахил од Лариса ги пренел во Преспа. Од најспособното население на цела територија избирал борци за својата војска. До крајот на X век Самуил ја проширил својата власт на бугарска, српска, хрватска, албанска и на грчка територија. На тој начин ја создал големата македонска држава чии граници се протеѓале од Црното до Јадранското Море и од Сава и Дунав до Јонското Море. На таа територија тој се прогласил за цар и бил крунисан од римскиот папа. На почетокот престолнина на неговата држава била Преспа, а потоа Охрид, кој воедно станал и центар на Охридската архиепископија.

(продолжува)

Картите се од книгата "Воена историја на Македонија" од проф. Ванче Стојчев